

KÂNUN

Doç. Dr. İnci KOÇAK

Kânun al-avval ve kânun as-sânî (veya kânun al-âhir), "Aralık ve Ocak" aylarının karşılığı olarak kullanılan bu ay adlarında, ortak sözcük durumundaki "kânun" (1) un kökeni hakkında, çeşitli görüşler bulunmaktadır.

Al-Maydânî nin Macma 'al-'Amşâl adlı eserinde "أثقل من الكانون" (2) şeklinde bir atasözünde kullanılan bu sözcüğün anlamı için şu açıklamalar yapılmıştır:

"حكى المفضل عن الفراء ان من كلامهم قد كنوت علينا أى ثقلت علينا وحكى عن الأصمعي أن الكانون هو الذى اذا دخل على القوم ... وحكى عن أبي عبيدة أنه فاعول من كنتت الشيء اذا أخفيته وسترته ...
قال الطبرى قولهم أثقل من كانون فيه وجهان أحدهما كانون عند الروم الشتا ويحتاج فيه الى النفقة مالا يحتاج اليه فى الصيف فهو ثقيل من هذه الجهة... والثانى ان الكانون ثقيل فاذا وضع لم يحرك ولم يرفع الى آخر الشتا فقبل ما أثقل من الكانون."

"Al-Mufazzal'ın, al-Farrâ" dan aktardığına göre, onların "قد كنوت علينا" sözü, "bize ağır geldi" demektir. Al-'Aşmâ'i den aktardığına göre de, "الكانون" "kavme giren kişi" demektir. Abü Ubayda'dan aktardığına göre de, "الكانون" sözcüğünden "فاعول" ölçüsünde türetilmiştir. Bir şeyi gizler ve örtersin, "كنتت الشيء" (bir şeyi gizledin)" dersin.

At-Tabarî şöyle der: Onların "أثقل من كانون" sözünde iki (anlam) vardır; biri "الكانون" sözü, Yunanca'da, "kış" demektir ve kışın, yazın ihtiyaç olmayan harcamalara gerek vardır ve bu yönden ağırdır. İkincisi de, "الكانون"

1 Az-Zamahşari, Asâs al-Balâğa, Kahire 1327, II, 181'de "kânün" sözcüğü için, "ağır, kış" anlamları verilmiştir.

2 Tahran 1290, s. 136.

"ağır nesne" demektir. Koyulduğu zaman kımıldatılmaz, kışın sonuna kadar kaldırılmaz ve her ağır şey için "kânun" dan daha ağır değil- **ما أثقل من الكانون** "denir."

Al-Maydâni'nin eserindeki bu açıklamalarda görüldüğü üzere, bu sözcüğün anlamı konusunda çeşitli görüşler ortaya konmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi, Abü 'Ubayda, "الكانون" sözcüğünün, "كننت الشيء" (bir şeyi gizledin, örttün) den, yani "كن" fiilinden "فاعول" ölçüsünde türetilmiş bir sözcük olduğunu ifade etmiştir.

Asım Efendi'nin Kâmüs Tercümesi'nde bu sözcük için şu açıklamalara yer verilmektedir (3):

"الكانون والكانونة: آتش اوجاغنه دینور برودتی یاخورد آتشی ستر ایلدیکنه مینیدر وکانون قلب شتاده ایکی شهر رومی اسمیدرکه کانون اول وکانون ثانی تعبیر اولنور.
شارح دیرکه عند البعض کانون لفظ سربانیدر قیش موسمته دینور وعند البعض عربیدر ثقیل معناسندن ما خوددر."

"Al-Kânun ve al-kânûnâ, ateş ocağına denir. Bu anlam, soğukluğu veya ateşi örtmesine dayanır. Kânun, kış ortasında iki rumî ayın adıdır ki kânûn-u evvel ve kânûn-u sânî tabir olunur. Şarih der ki, bazılarınca kânûn, Süryanca bir sözdür, kış mevsimine denir, bazılarınca, Arapça'dır, ağır anlamında kullanılmıştır."

Bundan başka, aynı sözlükte "al-kinnu"(4) için de, şunlar yazılırdır:

"الکن: برنسنه نك ایچنده ستر وحفظ اولندیغی وقایه ومحفظه به کدک برشیک پرده لنوب کیزلنه جکی ستره به دینور."

"Al-Kinnu, bir nesnenin içinde örtülüp korunduğu kaba ve yine, bir şeyi gizleyen örtüye denir."

Al-Mubarrad'in al-Kâmil adlı eserinde de "کنن" için, şu açıklamalara rastlanmaktadır(5):

"يقال کننت الشيء اذا صنته واکننته اذا أخفيته."

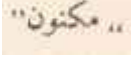
"Bir şeyi korursan **کننت الشيء** gizlersen **اکننته** denilir.

Kur'an'da (XXXVII, 49); **کأنهن بیض مکنون** Sanki onlar, kuş tüyleri

3 C. III, 696.

4 C. III, 696.

5 Mısır 1347, III, 18.

ile örtülü yumurta gibidir "mealindeki ayette de," (örtülü)" anlamındadır(6).

Arapça'daki "kânün" sözcüğü, Assurca'da, "bedecken, umwiden: örtmek, örtünmek, kapamak, etrafını çevirmek" anlamında kullanılan, "kunnunu (II,)" ile karşılaştırılabilir. Aynı kökün, yani "k-n-n"nin, İbranca'da "koymak, vazetmek, yerleştirmek" anlamları bulunmaktadır. Assurca'da, "kannu:" Gefäss, "her çeşit kap" anlamını taşımaktadır(7).

Arapça'da "kânün" sözcüğünün türetildiği, "k-n-n" kökü ile, Assurca'daki "k-n-n" kökünden türetilmiş bu sözcüklerin anlam bakımından birbirlerine yakın olduğu görülmektedir.

Fraenkel, Die Aramäischen Fremdwörter (Hildesheim 1962) adlı eserinin 26. sayfasında, "kânün" sözcüğünün, Aramca kökenli olabileceğini belirtmekle beraber, Aramca sözcüklerin kökeninin daima karanlıkta kaldığını, bu sözcüğün Yunanca ile de ilişkili bulunduğunu düşünmenin doğru olamaya çağını ifade etmektedir. Bunlara, "kânün"un, Farsça kökenli olabileceğini de eklemektedir.

Ay adı olarak "kânün", Süryanî ay adlarında; kânün kadmâyâ ve kânun ahrâyâ şeklinde görülmektedir. Bu adlar, dokuzuncu ve onuncu aylar içindir (8).

6 Al-Bağdâdî, 'Alâ'ad-Din 'Alî b. Muhammad b. Ibrahim, Tafsîr al-Kur'ân, Kahire 1321, IV, 18.

7 W. Gesenius, Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament, Berlin / Göttingen/Heidelberg 1962, 352; Assurca'daki anlamı için, Delitzsch, Fr., Assyrisches Handwörterbuch, Leipzig 1896,339'da "kanânu" viell. sich ducken, sich niederkauern, von Hunden und Menschen gesagt", "belki, başını eğmek, sinmek, gizlenmek, köpeklerden ve insanlardan gizlenmek anlamında söylenmiştir" şeklinde bir açıklama yer almaktadır.

8 Langdon, S., Babylonian Menologies and the Semitic Calendars, London 1935, 65. Aynı eserin 41. sayfasında "arah ki-nu-nim, which was current also in Babylonia for the eighth month. This is probably an original Aramaic month-name.", "arah ki-nu-nim de, Babilonyada sekizinci ay olarak bilinmektedir. Bu ay, muhtemelen, Aramca kökenlidir." şeklinde bir açıklamaya rastlanmaktadır.